

***Galium rotundifolium* (Rubiaceae) – nowy gatunek we florze północno-wschodniej Polski**

Galium rotundifolium L. (przytulia okrągłolistna) jest drobną byliną, występującą w środkowej i częściowo południowej Europie (od Szwajcarii po północną Grecję i zachodnią Polskę) oraz w licznych pasmach górskich tego kontynentu (m.in. góry Półwyspu Iberyjskiego, Masyw Centralny, Karpaty Wschodnie i Południowe). Rozproszone stanowiska niżowe poza zwartym zasięgiem podawano z terenów nadbałtyckich - z północno-wschodnich Niemiec, Gotlandii oraz Łotwy. Poza Europą gatunek znany jest z gór Azji (m.in. Kaukazu i Himalajów) i północnej Afryki (Atlas), a także z południowej Afryki, Indii i Indonezji (EHRENDORFER i in. 1976; HULTÉN & FRIES 1986).

W Polsce *Galium rotundifolium* występuje przede wszystkim w górach (szczególnie często w Karpatach) i na wyżynach, sięgając na zachodzie kraju daleko na północ (w głąb pojezierzy – po Pojezierze Myśliborskie i Pojezierze Krajeńskie), w środkowej Polsce po Wzniesienia Łódzkie i Wysoczyznę Rawską, a na wschodzie osiągając kres zasięgu zaledwie na Wyżynie Lubelsko-Lwowskiej (ZAJĄC & ZAJĄC 2001). Jest uważana za gatunek charakterystyczny związku *Piceion abietis* i występuje przede wszystkim w lasach iglastych i mieszanym ze świerkiem, jodłą i domieszką gatunków liściastych, zwłaszcza buka (MATUSZKIEWICZ 2001).

W czerwcu 2012 r. w Wigierskim Parku Narodowym odnalezione zostało nieznanne dotychczas miejsce występowania *Galium rotundifolium*, położone ponad 300 km w linii prostej od dotychczasowej granicy zasięgu gatunku. W regionalizacji fizyczno-geograficznej Polski (KONDRACKI 2002) stanowisko to znajduje się na terenie mezoregionu Pojezierze Wschodniosuwalskie, w makroregionie Pojezierze Litewskie, w kwadracie ATPOL (ZAJĄC 1978) o sygnaturze **FB19**.

Przytulia okrągłolistna rośnie na torfowisku niskim, soligenicznym, w lewobrzeżnej części doliny Czarnej Hańczy, w pobliżu jej ujścia do jeziora Wigry. Gatunek jest składnikiem runa nieco przesuszonej postaci świerczyny na torfie (zespół *Sphagno girgensohnii-Piceetum*), z drzewostanem olchowo-świerkowym z udziałem sosny, znacznym udziałem gatunków z klas *Vaccinio-Piceetea*, *Molinio-Arrhenetheretea*, *Quercu-Fagetea* i *Phragmitetea* oraz dobrze rozwiniętą i bogatą gatunkowo warstwą mszaków (20 gatunków mchów i 10 gatunków wątrobowców). W sąsiedztwie stanowiska *G. rotundifolium* rośnie wiele



Ryc. 1. *Galium rotundifolium* L. na nowoodkrytym stanowisku w dolinie Czarnej Hańcza w Wigierskim Parku Narodowym (28.06.2012).

Fig. 1. *Galium rotundifolium* L. in the newly discovered locality in the Czarna Hańcza river valley, Wigry National Park (28.06.2012).

rzadkich i zagrożonych gatunków roślin, w tym m.in. *Listera cordata*, *Carex loliacea*, *C. dioica*, *Dactylorhiza fuchsii*, *Huperzia selago*, a nieco dalej także m.in. *Liparis loeselii*, *Malaxis monophyllos*, *Epipactis palustris*, *Pedicularis palustris*, *Utricularia minor*, *Paludella squarrosa* i *Tomentypnum nitens*. Charakterystykę fitosocjologiczną fitocenozy przedstawia poniższe zdjęcie fitosocjologiczne.

Zdj. Data: 12.08.2012. Powierzchnia 100 m². Nazewnictwo roślin naczyniowych za MIRKIEM i in. (2002), mszaków za OCHYRĄ i in. (2003), a wątrobowców za SZWEYKOWSKIM (2006). Pokrycie warstwy a₁ – 45%: *Picea abies* 2, *Pinus sylvestris* 2, *Alnus glutinosa* 1; pokrycie warstwy a₂ – 20%: *A. glutinosa* 2, *P. abies* 1, *P. sylvestris* +; pokrycie warstwy b – 10%: *Frangula alnus* 2, *Alnus glutinosa* +, *Picea abies* +; pokrycie warstwy c: 45%: *Carex caespitosa* 2, *Brachypodium sylvaticum* 1, *Frangula alnus* 1, *Molinia caerulea* 1, *Oxalis acetosella* 1, *Rubus idaeus* 1, *Vaccinium myrtillus* 1, *Viola palustris* 1, *Agrostis gigantea* +, *Alnus glutinosa* +, *Angelica sylvestris* +, *Betula pubescens* +, *Calamagrostis arundinacea* +, *Carex appropinquata* +, *C. digitata* +, *Cirsium palustre* +, *Convallaria majalis* +, *Crepis paludosa* +, *Deschampsia caespitosa* +, *Dryopteris carthusiana* +, *Epilobium parviflorum* +, *Filipendula ulmaria* +, *Galium palustre* +, **G. rotundifolium** +, *Geum rivale* +, *Lonicera xylosteum* +, *Lysimachia vulgaris* +, *Maianthemum bifolium* +, *Paris quadrifolia* +, *Picea abies* +, *Peucedanum palustre* +, *Populus tremula* +, *Potentilla erecta* +, *Quercus robur* +, *Rhamnus cathartica* +, *Rubus saxatilis* +, *Solanum*

dulcamara +, *Sorbus aucuparia* +, *Viburnum opulus* +, *Viola epipsila* +, *Carex flava* r, *Neottia nidus-avis* r, *Pinus sylvestris* r; pokrycie warstwy d – 85%: *Sphagnum palustre* 3, *Calyptogeia azurea* 1, *C. muelleriana* 1, *Lepidozia reptans* 1, *Plagiomnium ellipticum* 1, *P. undulatum* 1, *Pleurozium schreberi* 1, *Thuidium tamariscinum* 1, *Calliergonella cuspidata* +, *Calyptogeia integristipula* +, *C. sphagnicola* +, *Cephalozia bicuspidata* +, *Climacium dendroides* +, *Dicranum scoparium* +, *Dolichotheca seligeri* +, *Eurhynchium zetterstedti* +, *Geocalyx graveolens* +, *Georgia pellucida* +, *Hylocomnium splendens* +, *Lophocolea heterophylla* +, *Mnium hornum* +, *Plagiothecium denticulatum* +, *Polytrichum strictum* +, *Rhizomnium punctatum* +, *Rhytidadelphus triquetrus* +, *Riccardia latifrons* +, *Sphagnum capillifolium* +, *Sph. fimbriatum* +, *Sph. magellanicum* +, *Trichocolea tomenella* +.

Galium rotundifolium na torfowisku nad Czarną Hańczę mogła pojawić się niedawno, jako że zbiorowisko leśne w miejscu występowania gatunku rozwinęło się najprawdopodobniej dopiero pod koniec XIX w., w miejscu nieleśnych wcześniej torfowisk mechowiskowych, na skutek obniżenia się poziomu jeziora Wigry i erozji koryta Czarnej Hańczy. Populacja gatunku na nowoodkrytym stanowisku jest skrajnie nieliczna – stwierdzono jedynie 4 pędy, w tym jeden generatywny (Ryc. 1), Tym samym stanowisko może łatwo zaniknąć z przyczyn losowych związanych choćby z aktywnością zwierząt, np. buchtujących dzików.

Status gatunku we florze północno-wschodniej Polski jest niejasny. W Norwegii, Danii i Szwecji (z wyjątkiem Gotlandii, gdzie *Galium rotundifolium* stwierdzono przed rokiem 1820), pojedyncze stanowiska znane są od drugiej połowy XX w., a gatunek uważany jest za antropofita (NOBANIS...). Biorąc pod uwagę także inne stwierdzenia zawleczonych populacji *G. rotundifolium* (HULTÉN & FRIES 1986), naturalny charakter nowoodkrytego stanowiska nie jest pewny.

Podziękowania. Pragniemy podziękować dr. Piotrowi Górskiemu za oznaczenie wątrobowców ze zdjęcia fitosocjologicznego.

Summary. *Galium rotundifolium* (Rubiaceae) – a new species in north-eastern Poland. In June 2012, *Galium rotundifolium* L. – a species known to be entirely absent from NE Poland – was found in Wigry National Park. It grew on forested, soligenous peatland in Czarna Hańcza river valley, in species-rich spruce-alder-pine woodland of the *Sphagno girgensohnii-Piceetum* association. The population was very small (4 shoots, including one flowering stem). The status of the newly discovered locality (and *G. rotundifolium* in NE Poland) is uncertain.

LITERATURA

- EHRENDORFER, F., KRENDL F., PUFF C. 1976. *Galium* L. – W: T. G. TUTIN, V. H. HEYWOOD, N. A. BURGESS, D. M. MOORE, D. H. VALENTINE, S. M. WALTERS & D. A. WEBB (red.), *Flora Europaea*. 4. *Plantaginaceae* to *Compositae* (and *Rubiaceae*), s. 14–36. Cambridge University Press, Cambridge – London – New York – Melbourne.
- HULTÉN E. & FRIES M. 1986. Atlas of North European vascular plants. North of the Tropic of Cancer. 2. s. xiv + 499–968; 3. s. 969–1172. Koeltz Scientific Books, Königstein.
- KONDRACKI J. 2002. Geografia regionalna Polski. Wyd. 3. s. 441. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- MATUSZKIEWICZ W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. *Vademecum Geobotanicum* 3. s. 537. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A. & ZAJĄC M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland – a checklist. – W: Z. MIREK (red.), Biodiversity of Poland. **1**, s. 442. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- NOBANIS – The European Network on Invasive Alien Species [dostęp 2.05.2013]. Dostępny w internecie: <http://www.nobanis.org/speciesInfo.asp?taxaID=2849>
- OCHYRA R., BEDNAREK-OCHYRA H. & ŻARNOWIEC J. 2003. Census catalogue of Polish mosses. – W: Z. MIREK (red.), Biodiversity of Poland **3**, s. 372. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- SZWEYKOWSKI J. 2006. An annotated checklist of Polish liverworts and hornworts. – W: Z. MIREK (red.), Biodiversity of Poland **4**, s. 114. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych Polski”. – *Wiad. Bot.* **22**(3): 145–155.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. s. xii + 714. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

PAWEŁ PAWLIKOWSKI, *Zakład Ekologii Roślin i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Warszawski, ul. Żwirki i Wigury 101, 02-089 Warszawa, Polska; e-mail: p.pawlikowski@uw.edu.pl*

MACIEJ ROMAŃSKI, *Wigierski Park Narodowy, Krzywe 82, 16-402 Suwałki, Polska; e-mail: wolf05@wigry.org.pl*

Przyjęto do druku: 30.09.2013 r.